

ACC. N:R. M. 9133 : 1-21.

Landskap: S k å n e Upptecknat av: Walter Welin
Härad: Adress:
~~Söcken~~: Y S T A D Berättat av: Fröken H. Faxe
Uppteckningsår: 1942 Född år 1860 i Köpinge

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Register:

Loppan 1	Levnadsvett 18
Grisen 1	Smuggling 19-21
Skolväsen 1 -2	Strutar 21
Biddingen 3-4	
Födelsedag 5	
Maskeradbaler 6	
Slädpartier 6	
Skogspartier 7	
Marknader 7	
Vårfrudagen 8	
Fastan 8	
Slå katten ur tunnan 8-9	
Stjärngossar 9	
Stenkakor 10	
Påsk 10	
Första maj 10	
Pingst 10	
Midsommar 11	
Samla örter midsommarafton 11	
Mårten 11	
Lucia 11	
Jul 12	
Konfekt 12	
Rådhusbaler 13	
Lagman Sylvan 15	
Kommersrådet Lundgren 15-16	
Nyåret 16	
Väktare 16	
Skrämma barnen med 17	

Skriv endast på denna sida!

M. 9133: /.

Landskap: S k å n e Upptecknat av: Walter Welin
Härad: Adress:
Söcken: Y S T A D Berättat av: Fröken Faxe
Uppteckningsår: 1942 Född år 1860 i Köpinge

-1-

Ystad var full av gamla egendomliga människor i min ungdom, och dessa skulle säkerligen ha kunnat berätta en mängd märkvärdiga saker. Men alla dessa äro nu borta. Här var Loppan, som jag inte alls vet vad det var för en människa men som alla tittade på ute i staden, här var Thunbergs Gris—en tämligen försupen man, som var onykter från morgon till kväll. Hans mor bodde uppe vid Norrevall och hade varit av aktning svärd familj. Dessa två tillhörde samhällets skuggsida. Nåja, jag skall inte berätta så ingående om dessa figurer. Jag misstänker att andra sagesmän redan talat om dem, eller hur? Jag skall i stället försöka återuppliva mina barn- och ungdomsminnen. Här i Ystad var i mina barnaår en skola, som innehades av fröknarna Frank, det var två tyskor, som meddelade oss unga en relativt bra undervisning. Man lärde sig faktiskt språk mycket bra av dessa två lärarinnor. De hade sin skola på Västergatan där nu saluhallen ligger.

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

M. 9133:2

Landskap: S k å n e Upptecknat av: Walter Welin
Härad: Adress:
Söcken: Y S T A D Berättat av: Fröken Faxe
Uppteckningsår: 1942 Född år 1860..... i Köpinge

-2-

Där var också Almers skola, men var den låg någonstans vet jag inte. Almer var folkskollärare. Franks var egentligen ett gammalt köpmanshus. När man skulle gå in i skolan gick man först igenom en lång gård, där det luktade kryddor och sötsaker. Så kom man in i ett kök med tillhörande jungfrukammare, vilket man måste passera för att komma in i skolsalen. Sådan var entrén till skolsalen, och genom denna passerade dagligen stadens bästa familjeflickor. Dessa bägge fröknar hade ibland helinackorderingar, och ena skolbordet fick ibland fungera som säng åt inackorderingen. Fröknarna vände upp och ned på bordet och bäddade mellan benen. Sedan lades detta bord ovanpå det andra så att det blev två sängar ovanpå varandra, ungefär som i en järnvägskupé. Denna fröken Frank var emellertid en dam med förnämligt uppfostringsprogram. När flickorna slutat skolan brukade hon följa dem ned till Schweiz, där de skulle fullborda studierna. Här i Ystad

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

M. 9133:3.

Landskap: S k å n e Upptecknat av: Walter Welin
Härad: Adress:
Söcken: Y S T A D Berättat av: Fröken Faxe
Uppteckningsår: 1942 Född år 1860 i Köpinge

-3-

var ju många förnäma grosshandlardöttrar, som fick göra sådana där resor. Hon var dock ett original, denna fröken Frank, men i vad mätto vet jag inte. Sedan kom fröken Munthe och grundade flickläroverket. Ja, detta är mitt första skolminne. När jag gick till skolan så fick jag ibland springa allt vad jag orkade, ty här var som jag vedan nämnt så många underliga figurer på gatorna. Här var en slaktare, som de kallade för Biddingen, och han brukade också i allmänhet uppträda ganska onykter. En gång hade han uppträtt onykter och blivit stämd. När han kom inför domarskranket sa' han till domaren, gamle borgmästaren:

-Jag är sannerligen oskyldig om någon, herr borgmästare. Jag bar bara hem litet kött till hennes Nåd, borgmästarinnan, och så gav hon mig några supar, som jag naturligtvis inte kunde säga nej till. Det hade ju varit soartigt. De supar, som borgmästarinnan brukar servera känner

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

M. 9133:4.

Landskap: S k å n e Upptecknat av: Walter Welin
Härad: Adress:
Söcken: Y S T A D Berättat av: Fröken Faxe
Uppteckningsår: 1942 Född år 1860 i Köpinge

-4-

någ herr borgmästaren till. De äro ingenting att bli "rörd" av.

Var någon nykter så var det jag.

Rådmännen började gapskratta och vad Biddingen fick, vet jag inte.

Jag hade en bror som var jurist. En dag gick min bror över torget, mötte Biddingen, som lät upp sin mun och sade:

-Akta sig, häradshövdingen, Du får kött på benen.

Detta var en elakhet riktad mot min bror emedan han var så mager.

Min bror hade mycket roligt åt Biddingens små kvickheter.

Kaptenskan Blanxius var dotter till prästen Selander, som skrivit "Ystads historia", en bok som dock inte var något mästerverk. Det var tvärtom en genäint pekoral. Det fanns för övrigt - lyckligtvis - i bara några få exemplar. Denna kaptenska hade bott i Ängelholm förut. Hon hade en dotter, som blev gift med doktor Hjertstedt, en gammal överläggare som tagit medikofilen men inte någon annan examen. Min

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

M. 9133:5.

Landskap: S k å n e Upptecknat av: Walter Welin
Härad: Adress:
Söcken: Y S T A D Berättat av: Fröken Faxe
Uppteckningsår: 1942 Född år 1860 i Köpinge

-5-

mor ungicks mycket med denna dam, och hon firade alltid sin födelsedag med mycken pomp och ståt. Då bjöd hon in alla borgarfruarna, som alltid anlände till hennes tillställningar fulla av nyfikenhet. När hon fyllde 70 år var jag där på hennes tillställning. Det var en stor fest som hon därvid gav, och då höll doktor Hjertstedt tal till henne och det bjöds på Champagne av allra finaste sort och hon och svärsonen stod mitt emot varandra med champagneglasen i hand.

-Vi äro så glada att se min vördade svärmor mitt ibland oss, sade dr Hjertstedt, men vi tänker med vemod när hon en gång skall vara borta.

-Skönt för Er, så får ni ärva, röt gumman,

Svärsonen hann aldrig avsluta sitt väl genomtänkta tal.

Vid dessa födelsedagsfester, som jag tycker är typiska för födelsedagfirandet i Ystad förekom en supé med otaliga rätter, men eljest var det inga arrangeman. Man uppvaktade varken med sång eller musik,

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

M. 9133:6.

Landskap: S k å n e Upptecknat av: Walter Welin
Härad: Adress:
Söcken: Y S T A D Berättat av: Fröken Faxe
Uppteckningsår: 1942 Född år 1860 i Köpinge

-6-

och några gamla traditioner var inte alls förknippade med födelse-
dagsfirandet. I de bättre kretsarna levdes ett glatt sällskapsliv,
något gammal omhuldades inte ens för sjuttio år sedan. På vintern
var här stora maskerader på nuvarande Continental, så Syd. På teater-
parketten lades golv och det blev en stor sal. En gång under en dylik
maskerad gick det emellertid hål i golvet och de fick sätta ett
stängsel omkring hålet, så att inte damerna med kavaljer dansade ned
i avgrunden. Vintertid hölls också flotta släddpartier. Redan i min
ungdom låg här officerare i Ystad, och dessa ha nog också delvis
bidragit till att sätta sin särskilda prägel på staden. Allt nog, här
låg bl.a. en greve Stackelberg och en baron Fock, och dessa två
riddermän skulle arrangera ett släddparti för stadens damer.
Stackelberg ordnade saken med glans. När alla kom upp till samlings-
platsen på torget, så sträckte han på sig och förklarade myndigt:
-Först kör baron Fock, så kör jag, och så få de andra köra hur fan de
ifyll endast ovanstående uppgifter!

M. 9133:7.

Landskap: S k å n e Upptecknat av: Walter Welin
Härad: Adress:
Söcken: Y S T A D Berättat av: Fröken Faxe
Uppteckningsår: 1942 Född år 1860 i Köpinge

-7-

vill. Men inget ont om den gode Stackelberg. Det slädpartiet blev ett av de mest lyckade. Ty när vi kom ut till utvårdshuset, så var Fock, som kört som nummer ett redan där och tog emot oss på det mest galanta sätt man kunde önska. Vi drack glögg och hade förförligt trevligt. Så var det iväg tillbaka till stan igen. Och på kvällen var det stor bal.

Om sommaren hade vi våra skogspartier, i allmänhet till Krageholm. Men för all del vi kunde också fara till Lyckås. Då hade vi matsäck med oss, och det dansades i skogen. Dessa utflykter hade vi aldrig på någon bestämd tid. De flesta familjer hade hästar och vagnar, så att de kunde släppa till skjutisar.

Ett annat barndomsminne är marknaderna. Framför allt minns jag att oktobermarknaderna voro mycket stora. Den dagen det var oktobermarknad hade vi alltid skollov i Franks skola. Då köptes upp

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

M. 9133:8.

Landskap: S k å n e Upptecknat av: Walter Welin
Härad: Adress:
Söcken: Y S T A D Berättat av: Fröken Faxe
Uppteckningsår: 1942 Född år 1860 i Köpinge

-8-

förråd för hela vintern, grönsaker och sådant där. Dessa varor såldes på Stortorget. På Österportstorg hade de hästmarknaden.

Är det nu något som jag kan stå till tjänst med beträffande årets helger, så var så god och fråga mig.

-Hur firade ni vårfrudagen här i stad?

-Vårfrudagen firade vi inte alls. Här nere sade man ingenting om tranan. Det hörde jag första gången i en föreläsning i radio.

-Brukade ni bryta björkris och sätta i vatten, så att det slog ut till päsk?

-Nej, aldrig.

-Risade ni inte heller varandra med ris?

-Jo, det gjorde vi däremot. Fastlagsmåndag brukade vi roa oss med sådant. Och så pliktade vi med bullar.

-Slog man katten ur tunnan här nere?

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

M. 9133:9.

Landskap: S k å n e Upptecknat av: Walter Welin
Härad: Adress:
Söcken: Y S T A D Berättat av: Fröken Faxe
Uppteckningsår: 1942 Född år 1860 i Köpinge

-9-

-Jo då, det gjorde de här i staden och även ute på landsbygden. Ute på landsbygden hade de gamla traditioner, som inte förekom här inne i staden men som vi i alla fall fick stifta bekantskap med. Det kom nämligen rätt ofta bondpojkar hit in till Ystad, och på så sätt fick vi stador även kännning av landsbygdens traditioner. Där sjöng/=på landet/ de trettonafton och gick omkring utklädda med stjärna. Det var pojkar och karlar. Det hände i Köpinge, en mil härifrån. Jag känner väl till Köpinge, eftersom jag råkade födas där ute. De hade även ut- och invända pälsar. Jag minns inte att dessa stjärngossar hade några toppmössor. De sjöng även för ägg ute i Köpinge Valborgsmässoafton, men det förekom inte här inne i sta'n.

Till fastan hade vi bullar här i Ystad och så slog de katten ur tunnan. Det var just ett sådant tillfälle då lantbor blandade sig med stadens invånare. Vid fastlagen hade vi i matväg någonting som kallades för

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

M. 9133:10.

Landskap: S k å n e Upptecknat av: Walter Welin
Härad: Adress:
Söcken: Y S T A D Berättat av: Fröken Faxe
Uppteckningsår: 1942 Född år 1860 i Köpinge

-10-

stenkakor, bakade av rågmjöl i stället för vanligt mjöl. Påsken firade vi med ägg. Vi rullade alltid ägg under hela påsken. På skärtorsdagen klippte vi ut figurer i skolan och satte på gammalt folk.

-Satte ni figurerna även på gammalt folk, inte bara inbördes ungdom emellan?

-Nej då, vi var så elaka att vi satte dem på gammalt folk. Det tyckte vi var roligast. Långfredagen var vi förstas stillsamma som aldrig eljest om året. Då skulle vi helst vara svartklädda, gå i kyrkan och inte alls leka. De flaggade för resten på halv stäng den dagen.

-Hur firade ni första maj, midsommar och pingst?

-Första maj firades inte alls. En del gammalt folk drack mærg i bene, men det gjorde ju aldrig flickor. Pingst firades inte heller på något särskilt sätt. Borgerskapet brukade eljest göra utflykter i det gröna, men det förekom inte i de högsta kretsarna. Vi hade sommar-

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

M. 9133:11.

Landskap: S k å n e Upptecknat av: Walter Welin
Härad: Adress:
Söcken: Y S T A D Berättat av: Fröken Faxe
Uppteckningsår: 1942 Född år 1860 i Köpinge

-11-

utflykter när som helst och behövde därför inte förlägga dem till pingsten. Vid midsommar reste fiskarna majstång ute vid revhusen, och den gick man vanligen och tittade på. Här inne i staden var inga betydande majstångar utan man gick till revhusen för att roa sig midsommarafton. Dit gick både de högre kretsarna och borgerskapet. Vi flickor brukade midsommarafton där ute samla sju sorters örter, som vi lade under huvudkudden om natten. Sedan man plockat dessa örter fick man inte tala ett enda ord, ty då fick man inte se sin tillkommande i drömmen. Vi brukade också i smyg slå äggvita i ett glas men det var inte midsommarnatten utan nyårsafton.

-Hur firade ni Märten?

-Märten firade vi alltid med gås och svartsoppa. Somliga hade också lutfisk, men det hade vi aldrig. Eljest var Märten ingenting märkvärdigt. Lucia firades inte och därför var Märten som en förkänning

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

M. 9133:12.

Landskap: S k å n e Upptecknat av: Walter Welin
Härad: Adress:
Söcken: Y S T A D Berättat av: Fröken Faxe
Uppteckningsår: 1942 Född år 1860 i Köpinge

-12-

av julen. Vad julen beträffar så var här aldrig någon särskild julmarknad. Till julen bakade vi klenor och mandelmusslor men däremot bakade vi inte själva det fina och grova brödet. På landet bakade vi alltid allt bröd själv och här inne i Ystad var det också vanligt att man bakade, men vi för vår del anlidade alltid yrkesbagarna. I julgranen hade vi konfekt, som gömdes år från år, så att de till sist var för gamla att äta. På de stora festerna - både födelsedagskalas och begravningar - hade de här i Ystad konfekt inslagen i silkespapper, och när mina föräldrar var på sådana tillställningar brukade de alltid ta några konfektbitar i fickan med hem till oss barn. Denna konfekt utgjorde på sätt och vis en måttstock för tillställningens art och beskaffenhet. Ju finare konfekt desto finare fest var det.

I min ungdom så betalade vi för en bal 1.25-1.50 och i det

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

M. 9133:13.

Landskap: S k å n e Upptecknat av: Walter Welin
Härad: Adress:
Söcken: Y S T A D Berättat av: Fröken Faxe
Uppteckningsår: 1942 Född år 1860 i Köpinge

-13-

priset ingick att man bjöds på the med en oändlig massa småbröd. En tjock vaktmästare och en uppasserska Nelly Ahlgren gick omkring och bjöd på dessa godsaker och vid dylika baler kringbjöds också sådan där lyxkonfekt i silkespapper. Min far var häradsskrivare och vi hade en dräng, som allmänt kallades för Per Faxe. Drängen hette Per, men eftersom han tjänade hos Faxe fick han heta Per Faxe. När det gavs baler på rådhuset skulle jag ju alltid vara med, och Per fick köra med den fina vagnen. De förnämsta balerna hölls den 1 december på Oscarsdagen, den 13 januari på Knutsdagen och den tredje förnäma tillställningen var den s.k. "barnbalen" trettondagen. Vid sistnämnda bal var hela borgerskapet med, alla klasser.

För övrigt firades julen i hemmen. Vi hade alltid julgran, och vi satte också alltid upp en nek till fåglarna, men detta bruk har blivit mera allmänt under senare år än det var i min barndom. Då var

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

M. 9133:14.

Landskap: S k å n e Upptecknat av: Walter Welin
Härad: Adress:
Söcken: Y S T A D Berättat av: Fröken Faxe
Uppteckningsår: 1942 Född år 1860 i Köpinge

-14-

det inte så allmänt.

-Stöpte ni ljus hemma till julen?

-Nej, aldrig.

-Fick de fattiga julmat?

-Ja, man skickade mat till de fattiga. Hos oss gick det inga ikring.

Det vågade de inte.

-Förekom dopp i grytan?

-Nej, det är en uppländsk sed.

-Vad åt ni för julmat?

-Vi åt litet senare än i vanliga fall. När vi kom tillbaka efter julbönen serverades det alltid the och efter the drickningen var det julklappsutdelning. Efter julklappsutdelningen följde supé, bestående av lutfisk, skinka, klenor, mandelmusslor, gröt. Aldrig mera,

aldrig mindre. Till mandelmusslorna och klenorna, som avslitade mål-
Ifyll endast ovanstående uppgifter!

M. 9133:16.

Landskap: S k å n e
Upptecknat av: Walter Welin
Härad:
Adress:
Söcken: Y S T A D
Berättat av: Fröken Faxe
Uppteckningsår: 1942
Född år 1860 i Köpinge

-16-

förtjänade alla sina pengar under fransk-tyska kriget och så sadet det att han skurit hälsen av en sjöman. En trotjänarinna hemma hos oss och min mor brukade ofta tala tyst om det där. En advokat Kull skrev en bok om det och den boken köptes upp och brändes upp.

-Hur firade ni nyåret?

-Vi firade inte nyåret hemma hos oss, men många familjer satt uppe och vakade in det, men det ansågs inte nödvändigt hemma hos oss. Jag vet inte om de sköt på natten med gevär, eftersom jag för det mesta låg och sov. Men då ~~remot~~ kunde man om morgonen se det nya årtalet skrivet med krita på dörrar och portar.

Ja, så gick år från år. Men hur det nu är så har det kommit en helt ny tid utan att man märkt övergången. Förr var här värtare, som gick omkring på gatorna. De gick omkring med en lykta och en stång i handen. Och så ropade de ut tåmslagen. "För eld och brand bevare Gud

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

M. 9133:17.
Landskap: S k å n e Upptecknat av: Walter Welin
Härad: Adress:
Söcken: Y S T A D Berättat av: Fröken Faxe
Uppteckningsår: 1942 Född år 1860 i Köpinge

-17-

vår stad",hojtade de nattetid.Man blev ju rädd bara man hörde dem,
om man var främling i staden.Vintertid när det var kallt var de
omlindade med tjocka tygstycken.Tornväktarna fanns förr också.

Vad vidskepelse och övertro beträffar så hade sådant inte någon bördig
jordmån i Ystad.Man slog äggvita i ett glas nyårsafton,det var det
enda i den vägen som jag erinrar mig.

-Vad skrämde de vuxna barnen med?

-Med sotaren.Aldrig med levande personer.

Min far var häradsskrivare och reste mycket omkring på
landsbygden vid mantalsförrättningar o.d.Man hade bl.a. en dräng,
som jag redan berättat om.Denne dräng körde för far när han var ute
på sina resor.En gång bodde de på ett ställe i ett par dagar under
en dylik förrättning.Andra dagen kom drängen till far och frågade:
-Säg häradsskrivaren skall vi inte snart fara från det här stället?

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

M. 9133:18.

Landskap: S k å n e Upptecknat av: Walter Welin
Härad: Adress:
Söcken: Y S T A D Berättat av: Fröken Faxe
Uppteckningsår: 1942 Född år 1860 i Köpinge

-18-

Far blev förvånad och frågade honom varför han ville fara därifrån.

Har du det inte bra här?, undrade far.

-Jag får ingen mat, sade drängen.

Far gick till serveringspersonalen och frågade varför de inte gett drängen någon mat.

-Vi ha bjudit honom, men han kommer inte, sade de.

-De ha ju bjudit dig, varför går du inte och äter?, undrade far.

Men drängen visste vad han skulle svara:

-Man går väl inte förrän man blir bjuden två gånger, förklarade han.

Det hör väl till enkelt levnadsvett, menade han.

Konsul Carl Hemberg var en mycket förmögen ungtjänst, och det gick många historier om honom. En guldsmed Aspelin var mycket, mycket sparsam. De bodde i ett litet hus med luckor på. På dessa luckor var

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

M. 9133:19.

Landskap: S k å n e Upptecknat av: Walter Welin
Härad: Adress:
Söcken: Y S T A D Berättat av: Fröken Faxe
Uppteckningsår: 1942 Född år 1860 i Köpinge

-19-

hjärtan utskurna, och guldsmeden hade den seden att inte stiga upp förrän det blev ljust. Man hade aldrig någon fotogenlampa. Det tyckte han var lyx. Man ser ju när det blir ljust om morgonen, menade han. Konsul Carl Hemberg tog en kväll och klistrade för dessa öppningar i fönsterluckorna, och den snåle Aspelin sov över ett helt dygn, ty tända ville han då inte, så snål var han.

Det smugglades mycket i Ystad förr i tiden. Min mor hörde till en köpmansfamilj och mina morföräldrar var från Krageholm. I familjen umgicks en herre vid tullen och en gång när det var bjudning där hemma och denne tulltjänsteman var bjuden med inträffade ett litet intermezzo, som mor ofta brukade berätta om. Till festen var inbjudna från köpmanskretsarna, men när alla dessa fina affärsmän upptäckte tulltjänstemannens mössa i tamburen, sprang de in i sängkammaren hemma hos

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

M. 9133:20.

Landskap: S k å n e Upptecknat av: Walter Welin
Härad: Adress:
Söcken: Y. S. T. A. D. Berättat av: Fröken Faxe
Uppteckningsår: 1942 Född år 1860 i Köpinge

-20-

oss och gömde sig under sängen. En framstående handlare kröp till och ned i sängen och drog täcket över sig, trots att han hade frack. Alla stadens mera aktade män hade nämligen på den tiden suttit inne för smuggling. Det utkämpades hela bataljer mellan tullare och affärsmännens drängar. De körde med vagnarna ända ut i det grunda vatt-
net för att hämta varorna mittid och där ute slogs tullare och drängarna. Här är än i dag ett hus på Norregatan, som är byggt enkom för smuggling, nämligen det Hagermanska huset. Där är dubbla golv och bäntrappor överallt. I ett hus vid torget fann de en gång vid en reparation sidenpackar under golvet. Tygget var visserligen förmulnat, men packarna berättade om svunna tider. Mor berättade alltid för mig, att smuggling på den tiden betraktades som ett vällovligt yrke. De största affärsmännen var Hemberg, Hagerman, Lundgren och alla tre smugg-

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

M. 9133:21.

Landskap: S k å n e Upptecknat av: Walter Welin
Härad: Adress:
Söcken: Y S T A D Berättat av: Fröken Faxe
Uppteckningsår: 1942 Född år 1860 i Köpinge

-21-

lade friskt. De satt också med mycket stora förmögenheter. De köpte herrgårdar ute på landet och var förfärliga pampar, dessa här herrarna.

Vad mat och dryck beträffar, så har Åstad haft en gammal tradition och det är "strutarna", som äts och alltjämt ätes vid fastan. Dessa kakor bakas i korsform men kallas det oaktat för strutar. Man klöv en sådan strut och åt den med smör på. Det var bagarna som bakade dessa, och gamla Åstadsbor, som äro bosatta på andra håll, brukade en dag skriva till bagarna och be dem skicka lådor med dylika strutar.

Ifyll endast ovanstående uppgifter!